

Geen naam, geen stem, toch dichtbij

‘Hadden wij nog al variabele winden: met zware regen. Onze behouden koers was z.o. zuidelijk naar gissen de breedte te hebben 3 graden 10 minuten. En hadden dit etmaal 16 mijl gezeild. Wij bevrijden 30 van de magerste man slaven uit de boeien en lieten wij de kok hen dubbele rantsoen geven van het eten en palmolie. Bedroeg 80 manslaven. Hadden wij die ochtend ons schip gewierookt als voornoemd en gaven wij aan ieder slaaf en slavin een soopje jenever.’

Het loopt op het einde van donderdag 20 juni 1686. De *Coninck Salomon* is bezig aan een voorspoedige *middentocht* en Jan Wils, ambtenaar in dienst van de Geootrooieerde Sociëteit van Suriname, schrijft in zijn logboek over de wederwaardigheden van die dag. Die dag geen doden die overboord gezet hoefden te worden; de dag daarvoor één man; een dag later ‘drie manslaven’. Wils’ opdracht: koop vijfhonderd slaven in op de Goudkust (Ghana) en lever hen zo spoedig mogelijk af in Paramaribo. Na een zoektocht aan de kust had het schip iets meer dan een maand nodig om aan de overzijde van de Atlantische Oceaan te komen, enkele tientallen doden onderweg overboord gezet hebbend.

Het *Joernael van daghregister*

Een model van een slaventhaler in de tijd van de WIC. Foto: Zeeuws maritiem muZEEum.

gehouden door Joan Wils, commies van weegen de Edele Heeren van de Sociteyt van Suriname op het schip d’Coninck Salomon vormt de basis van *Van Elmina naar Paramaribo*, van Surinamist Frank Dragtenstein. Dragtenstein, die in 2002 promoveerde op marro-nage en het koloniale antwoord daarop in Suriname, heeft een op twee gedachten hinkend boek geschreven: het geven van een alternatief beeld over de vroegste slavenhandel én het, aan de hand van het voornoemde journaal, schetsen van het afschrikwekkende leven van tot slaaf gemaakten op een slaventhaler.

In de visie van Dragtenstein wordt de periode tussen 1400 en 1550 gekenmerkt door ‘menseroof, plundering en brandstichting van Europese zijde’ (p. 151) en dus niet van (ongelijkwaardige) handel. Dat Afrikanen elkaar hebben verkocht zou minder het geval zijn geweest dan tot nu toe meestal is aangenomen. Beter bewapende Europese heersers, controleurs van de kustwateren, bezitters van handelsvloeten en Lançados, Tangomaos, Tapoeijers of Caboceros, ofwel Europees-Afrikaanse handelaars, domineerden de handel. Zo was het onder Portugees bewind, en zo bleef het na 1637, het jaar dat de Nederlanders fort Elmina op de Portugezen veroverden. Op 12 mei 1686 kocht een plaatselijke WIC-oppercommies in Accra de eerste 23 slaven. Al snel bleek dat de prijs die men wilde betalen te laag was. Oppercommies Joris Ernsthuijs kocht zieke, gehandicapte en bejaarde Afrikanen en Jan Wils protesteerde. Dat haalde niets uit, want niet de Surinaamse Sociëteit had het voor het zeggen, maar de WIC. Op 3 juni stierven de eerste twee ‘halfdode manslaven’. Twee weken later stak men de zee op. Al snel werd duidelijk dat lang niet iedereen zou overleven op het vastgestelde rantsoen.

Van Elmina naar Paramaribo.

De slaventhaler. Frank Dragtenstein (WalburgPers, Zutphen 2017), 175 blz., € 19,95

Regelmatig werd aan een deel van de tot slaaf gemaakten extra voedsel uitgereikt. Besprekeling met azijn, het in groepen – een kwartier per dag – naar boven brengen en het *met harpuijs bewieroken* was noodzakelijk om de stank te verdrijven. Zieken kregen een plaats in een sloep die achter het schip werd gesleept. En toen werd er een *samenrotting* ontdekt. Bomba Swaen wilde de *blanken de hals breken* en de ontdekking betekende het einde van zijn leven. Swaen was rancuneus, want hem waren ooit de oren afgesneden en hij had er nu voor gezorgd dat meerdere tot slaaf gemaakten uit hun boeien konden komen en zelfs over enkele wapens (messen, lange spijkers en knotsen) beschikten. Swaen werd *met de koord gestraft tot daar de dood op volgt*. De 508 ingescheepte tot slaaf gemaakten hebben noch naam, noch stem. Het journaal van Jan Wils kan moeilijk voor hen spreken. Toch is het moeilijk om dicht bij hen te komen dan via deze bron. Dat maakt *Van Elmina naar Paramaribo* alleen al het lezen waard.

Ger Jan Onrust